ศีล 5 พัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

FIVE PRECEPTS TO SUSTAINABLE SOCIAL DEVELOPMENT

พระครูพิพัฒน์ศาสนกิจจาทร
ปิยวรรณ หอมจันทร์
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1
giggy2009@hotmail.com

บทคัดย่อ

ระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมามีปัญหาเกิดขึ้นมากมายในแวดวงพุทธศาสนา วิกฤติศรัทธาก่อเกิดแก่พุทธศาสนิกชนทำให้สับสนลังเลในพุทธศาสนาโดยเฉพาะความศรัทธาต่อพระสงฆ์ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เหตุเพราะพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงแก่นแท้ของศาสนา คือ พระธรรม ยึดถือพระพุทธรูปและพระสงฆ์เป็นสรณะทุ่มเทศรัทธาลงที่พระสงฆ์ โดยเฉพาะกับพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง แต่เมื่อมีเหตุทำให้เสียชื่อเสียงไม่ว่าข้อเท็จจริงจะเป็นเช่นไรย่อมก่อให้เกิดความเคลือบ แคลงใจ สั่นคลอนต่อศรัทธาในพระศาสนาของมหาชนชาวพุทธ ปัจจุบันวิกฤตการณ์ทางศาสนาเป็นที่ปรากฏแก่สังคมชาวพุทธอย่างเด่นชัด ซึ่งการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันถือว่าเป็นหลักการที่เป็นสากลคือ ศีล 5 มาใช้แก้ปัญหาวิกฤตการณ์ดังกล่าวได้แล้วยังจะก่อให้เกิดการสร้างและพัฒนาบทบาทขององค์กรทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งช่วยจรรโลงคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนส่งเสริมการสร้างสังคมสมานฉันท์และสันติสุขอย่างยั่งยืนด้วย

คำสำคัญ : ศีล 5, การพัฒนา, สังคมยั่งยืน

Abstract

At the present, there are many problems in Buddhism affairs like faith crisis makes confusing in Buddhism to general Buddhists, especially, the faith to Buddhist monks who behave well and believable. Due to majority of Buddhists is not reach to the core religion that is Dhamma , but stick with Buddha image and monks as refuge, especially, the popular monks. But when it has the bad news, it will destroy and shake the faith of Buddhism for Buddhists. At the present crisis of religion appear to Buddhist society clearly that to use the principle of Dhamma in Buddhism as universal principle such as five precepts to solve the crisis that to create and develop the role of Buddhism organization including to keep the morality and ethics including to promote the happy and creative society creation sustainably.

Key Words : five precepts, Development , Sustainble Society

บทนำ

จากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางการศึกษา ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเมืองการปกครอง ปัญหาทางศาสนา ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเกิดผลกระทบกับคนในการดำเนินชีวิต ทำให้มีความทุกข์อยู่ตลอดเวลา เช่น ปัญหาด้านการศึกษา เมื่อคนฉลาดในทางวิชาความรู้และการประกอบอาชีพ ไม่มีธรรมะอยู่ในใจ มักเกิดความเห็นแก่ตัว เอารัดเอาเปรียบกัน ใช้ความรู้ความสามารถในทางที่ผิดฝักใฝ่แต่วัตถุนิยมอันส่งผลให้คนเป็นทาสวัตถุไปด้วย ปัญหาด้านการเมือง เมื่อสถาบันทางการเมืองเต็มไปด้วยนักการเมืองที่ไม่มีศีลธรรม เห็นแก่ตัว ฉ้อโกง ทำให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชั่นและการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติดและอบายมุข การแตกแยกทางความคิด การเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมและการจาบจ้วงดูหมิ่นสถาบันหลักของชาติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึกศีลธรรมและคุณธรรมจริยธรรมอันจะส่งผลให้สังคมเกิดความขัดแย้ง และความเลวร้ายต่างๆ ตามมาอีกมากมาย หรือแม้แต่ด้านศาสนา เมื่อศาสนากลายเป็นแค่เครื่องประดับเกียรติของพวกที่บูชาวัตถุนิยม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในเรื่องพุทธพานิชมุ่งสร้างวัตถุและสร้างวัตถุมงคลเพื่อความมั่งคั่งในทางด้านวัตถุ อีกทั้งเน้นหนักไปในเรื่องของพิธีกรรมที่สอดคล้องกับเรื่องเดรัจฉานวิชาแทนที่จะมุ่งเน้นไปที่การเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนเพื่ออบรมปลูกฝังและพัฒนาพุทธธรรมให้งอกงามในจิตใจของพุทธศาสนิกชนเพื่อความพ้นทุกข์ เป็นต้น

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ส่งผลอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ได้ส่งผลต่อแบบแผนการเลี้ยงดูและปฏิสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมในระดับต่างๆ ให้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีลักษณะไร้รากฐานทางวัฒนธรรมและขาดโลกทัศน์ทางคุณธรรม จริยธรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของแก่นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ในทุกระดับความสัมพันธ์ของสังคมไทยขณะนี้ ดังนั้น รัฐบาลจึงให้ความสนใจในการพัฒนาคนในสังคมเพื่อเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการสร้างสังคมปรองดอง ส่งเสริมแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ คำนึงถึงรากฐานทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการยกระดับมาตรฐานการดำเนินชีวิตให้กับสังคมไทยในอนาคตได้ ภายใต้นโยบายของรัฐบาลปัจจุบันนั้น ได้กำหนดนโยบายและแนวทางอย่างชัดเจนในการส่งเสริมการใช้หลักการวิชาการและสนับสนุนบทบาทให้องค์กรทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน ตลอดจนส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

สำหรับองค์กรทางพระพุทธศาสนานั้น เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ ได้มีดำริและผลักดันให้คณะสงฆ์ทั่วประเทศดำเนินโครงการหมู่บ้านศีล 5 เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปและพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน โดยกระบวนการดำเนินโครงการจะเน้นการบูรณาการความร่วมมือทั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐ การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ซึ่งที่ผ่านมาหลายพื้นที่ในประเทศสามารถสร้างรูปแบบการพัฒนาความปรองดองสมานฉันท์ด้วยหลักศีล 5 ที่ถือได้

ว่าเป็นพื้นฐานของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งหากประชาชนมีความตระหนักเข้าใจ และน้อมนำไปสู่การปฏิบัติแล้วนั้น ก็จะทำให้สภาพชุมชนมีลักษณะเป็นสีลสามัญญตา คือ คนเสมอกันด้วยศีล เมื่อทุกคนเสมอกันด้วยศีล ชุมชนก็จะมีสันติสุข ดังที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้กล่าวว่า *"ศีล 5 ถือเป็นหลักประกันในการทำสังคมมีสันติสุขหากเด็กและเยาวชน ประชาชน ได้ยิน ได้เห็น ได้ฟัง อยู่บ่อยๆ ก็จะเข้าหูจับใจ ทุกคนจำได้ก็จะนำไปสู่การปฏิบัติ หากสื่อทุกส่วนร่วมมือกันรณรงค์เรื่องศีล 5 ช่วยกันผนึกกำลัง เชื่อว่าจะเกิดพลังกระตุ้นเตือนให้เกิดการปฏิบัติในทุกครัวเรือน ซึ่งเมื่อคนมีศีล ก็จะเกิดสิ่งดี 6 ประการ คือ มีศีล มีสุข ปรองดอง สมานฉันท์ สามัคคี และสันติสุข"*

สภาพสังคมไทยปัจจุบัน

สถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบัน มีข้อมูลหลายประการที่บ่งชี้ว่าสังคมไทยกำลังประสบปัญหาอย่างรุนแรง จำเป็นต้องได้รับการเยียวยา ฟื้นฟู พัฒนา และเตรียมการป้องกันในทุกระดับ ทั้งปัญหาเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การที่สังคมไทยกำลังเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว ซึ่งคาดว่าจะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น 12 ล้านคน ผู้สูงอายุจะอยู่ในภาวะพึ่งพิงสูง เงินออมไม่เพียงพอต่อการยังชีพเมื่อชราภาพและยังมีภาวะโรค สังคมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว อัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้น สตรีมีการทำงานนอกบ้านสูงขึ้น การเลี้ยงดูเด็กนอกระบบครอบครัวเพิ่มขึ้น และการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองใหญ่เพิ่มขึ้น นำไปสู่ความแออัด สภาพแวดล้อมเสื่อม สำหรับด้านการศึกษาและสุขภาพของประชากร พบว่า อัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษามีเพียง ร้อยละ 55.4 และปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยมีเพียง 15-24 ปี เท่านั้น เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ไทยยังคงอยู่ในอันดับที่ต่ำกว่า ในด้านสุขภาพ พบว่า สังคมไทยมุ่งเป็นการรักษาพยาบาลมากกว่าการป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพ (ธีระวุฒิ อรุณเวช, 2560 : 1)

ปัญหาที่สั่งสมมานานและพบมาก คือ ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ปัญหาสุรา บุหรี่ ซึ่งมีแนวโน้มว่าเด็กและเยาวชนมีการบริโภคเพิ่มขึ้น เด็กและเยาวชนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงขึ้น การมีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรกอายุน้อยลง และมีค่านิยมใหม่ในการแลกเปลี่ยนคู่นอนในหมู่วัยรุ่น นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีความขัดแย้งในทุกระดับ ทั้งปัจเจกและชุมชนนำไปสู่ความรุนแรงในสังคม รวมทั้งผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัฒน์ที่เป็นตัวเร่งในการดูดซึมวัฒนธรรมตะวันตก การซึมซับวัฒนธรรมต่างชาติโดยไม่รู้เท่าทัน ขาดภูมิคุ้มกันและปรับตัวไม่ได้ มีพฤติกรรมบริโภคแบบวัตถุนิยม และเป็นเหยื่อการขายตรง ด้านเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัย เป็นตัวสร้างกระแสค่านิยมของวัยรุ่น การเพิ่มขึ้นของหนี้สินบัตรเครดิต และอาชญากรรมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การเคลื่อนย้ายคนโดยเสรีเป็นผลให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคใหม่ๆ รุกรามไปถึงอาชญากรข้ามชาติ เครือข่ายข้ามชาติและการค้ามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับนายณัฐพล แย้มฉิม ประธานดำเนินงานสวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ได้เปิดเผยว่า สภาพสังคมไทยจากอดีตถึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การล่วงละเมิดทางเพศ ปล้นฆ่า ค้ามนุษย์ การใช้ความรุนแรงจนถึงฆ่ากันตาย

และอีกหลากหลายปัญหาที่นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงมากขึ้น สวนดุสิตโพลจึงได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศสรุปผลได้ ดังนี้ 5 อันดับปัญหาสังคมไทยที่ประชาชนคิดว่าต้องเร่งแก้ไขโดยด่วน อันดับ 1 การหลอกลวง การล่วงละเมิดทางเพศ การค้ามนุษย์ ร้อยละ 81.53 อันดับที่ 2 การทุจริตคอร์รัปชั่นของเจ้าหน้าที่ในแวดวงราชการ การเรียกรับสินบน ร้อยละ 80.20 อันดับที่ 3 ความรุนแรงโหดร้ายในครอบครัว ฆ่ายกครัว การทำร้ายกันในครอบครัว ร้อยละ 78.32 อันดับที่ 4 การปล้นฆ่า ชิงทรัพย์ ลักทรัพย์ ร้อยละ 71.81 และอันดับที่ 5 การหลอกลวงต้มตุ๋น ฉ้อโกงทรัพย์สินเงินทอง ร้อยละ 61.20 (มติชนออนไลน์ : ออนไลน์)

สำหรับด้านศาสนาความเสื่อมถอยทางจริยธรรม วัฒนธรรม และขาดจิตสำนึก การประพฤติผิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร เป็นปัญหาที่วิกฤตที่สุดในปัจจุบัน เพราะพระภิกษุสามเณรเป็นตัวแทนของศาสนา ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนานั้น ส่วนหนึ่งมาจากการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร หากท่านเหล่านั้นประพฤติผิดพระธรรมวินัยแล้ว ย่อมมีผลต่อศรัทธาของประชาชนอย่างหลีกไม่ได้ จริยธรรมกับศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในลักษณะที่ทุกศาสนาล้วนส่งเสริมให้บุคคลทำความดี จริยธรรมมีพื้นฐานการตัดสินคุณค่าอยู่ในเกณฑ์ของศาสนา และศาสนาก็มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐาน โดยสามารถพิจารณาได้จาก 1.คุณธรรมจริยธรรมมีต้นกำเนิดมาจากศาสนา 2.คุณธรรมจะไม่เป็นที่ยอมรับนับถืออย่างกว้างขวาง หากไม่มีศาสนาเป็นสื่อสืบทอด 3.คุณธรรมจริยธรรมกับศาสนาจะเสื่อมลงได้ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสื่อมลงไป หากคุณธรรมจริยธรรมเสื่อมลงไปย่อมมีผลเชื่อมโยงมาจากความเสื่อมของศาสนา ซึ่งศาสตราจารย์ประภาศรี สีหอำไพ (2550: 27-30) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของจริยธรรมกับศาสนาไว้ดังนี้

1. ศาสนาทุกศาสนามีพื้นฐานจริยธรรมที่บ่งชี้ถึงความดี ความงาม ความถูกต้อง บุญกุศลเป็นแก่นสารของศาสนา ศาสนาทำหน้าที่ไขรหัสจริยธรรมออกมาเป็นข้อปฏิบัติและเป็นข้อกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

2. ศาสนาและจริยธรรมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยจริยธรรมเป็นคุณค่าที่ทำให้ศาสนาดำรงสืบทอดมาโดยตลอด ส่วนศาสนาเป็นคลองธรรมกำหนดวิถีทางการดำรงชีวิตที่มีกรอบเป็นขอบเขตรักษาคุณค่าของจริยธรรมให้เป็นแนวเดียวกัน ศาสนาจึงเป็นสื่อในการดำรงและสืบทอดคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับนับถือมาโดยตลอด

3. ศาสนาอาจเสื่อมเพราะขาดการปฏิบัติอย่างจริงจังของศาสนิกชนหรือถูกทำลายจากคนภายนอก แต่จริยธรรมเป็นคุณค่าที่ถาวรไม่มีสิ่งใดที่ลบล้างได้

4. จริยธรรมมีรายละเอียดปลีกย่อยที่ต้องวิเคราะห์ผิด-ถูก ชั่ว-ดี ควร-ไม่ควร ส่วนศาสนาเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินกรณีต่างๆ ดังกล่าว

5. ศาสนาและจริยธรรมช่วยเสริมสร้างสันติสุขขึ้นในโลก โดยความสัมพันธ์ของศาสนาและจริยธรรมนำไปสู่การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในจิตใจของบุคคล และขยายขอบเขตกว้างไปจนถึงการอำนวยประโยชน์ถึงผู้อื่น

6. ศาสนาและจริยธรรมมีปรัชญาจริยะหรือจริยปรัชญา(Moral Philosophy) เป็นแก่นสารเช่นเดียวกันแต่แตกต่างกันไปตามการตีความของศาสตร์ต่างๆสภาพปัญหาดังกล่าวนี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะใน

ภาพรวมของประเทศเท่านั้น แต่ในพื้นที่ระดับตำบล หมู่บ้าน ก็มีแนวโน้มของปัญหาที่พบสูงขึ้นเรื่อยๆ จึงเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาว่าจะใช้กระบวนการพัฒนาสังคมในระดับพื้นที่อย่างไรเพื่อให้สังคมในระดับตำบล หมู่บ้านซึ่งเป็นรากแก้วของประเทศ มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสต่างๆ จากภายนอกที่มาปะทะ มีความรู้ควบคู่คุณธรรมในการดำเนินชีวิต จนพัฒนาไปเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วจึงพบว่าหลักจริยธรรมนี้จัดเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นเพื่อให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยของสังคม ให้ผู้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่ละเมิด หรือเบียดเบียน ซึ่งชีวิต ทรัพย์สิน คนรัก วาจา และสติสัมปชัญญะอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทซึ่งหลักธรรมที่จะช่วยส่งเสริมสันติภาพดังกล่าวได้ก็คือ ศีล 5 โดยมีรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

ศีล 5 หลักการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

เมื่อกล่าวถึงหลักพระธรรมและพระวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้นั้น พระองค์ทรงประสงค์ให้เป็นตัวแทนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ อันจะส่งผลให้เกิดความดำรงคงมั่นอยู่ได้อย่างยั่งยืนของพระพุทธศาสนา และให้เกิดความสันติสุขของมวลมนุษย์ในสังคมโดยรวม และเมื่อกล่าวถึงพระวินัยในส่วนแห่งศีล โดยเฉพาะศีล 5 จัดเป็นข้อปฏิบัติสากลของมวลมนุษย์ หากมนุษย์สามารถอยู่คนเดียวตามลำพังในโลกนี้ได้ ศีลก็ไม่มีความจำเป็น แต่มนุษย์จำต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะและเป็นสังคม ศีลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งและมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมถึงความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน (วงศกร เพิ่มผล, 2555 : 22)

ท่านพุทธทาสภิกขุ (2539 : 56-57) ได้ให้คำนิยามของศีลไว้ในมิติของการพัฒนาชีวิตทั้งทางด้านกาย วาจา และสัมพันธ์เชื่อมโยงไปถึงจิตใจ โดยกล่าวว่า ศีล ก็คือความเป็นปกติหรือปกติภาวะตามธรรมดา หมายความว่า ทำทุกอย่างอยู่ตามหน้าที่ที่ควรจะทำ แต่อยู่ในภาวะปกติ คือไม่เดือดร้อน ไม่กระวนกระวาย ไม่ระส่ำระสาย ไม่มีความสกปรกความเศร้าหมองใดๆ เกิดขึ้น สำหรับศีลของคฤหัสถ์หรือศีลของผู้ครองเรือน ได้แก่ ศีล 5 ซึ่งเป็นศีลสำหรับอุบาสกและอุบาสิกา โดยกำหนดเป็นนิจศีลเรียกชื่อว่า “นิจศีล” บ้าง เพราะทุกข้อล้วนแต่ควรปฏิบัติตลอดเวลาเป็นนิจ เรียกชื่อว่า “เบญจศีล” บ้าง เพราะจำแนกไว้ให้รักษาจำนวน 5 ข้อ และเรียกชื่อว่า “มนุษยธรรม” บ้าง เพราะเป็นคุณธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เป็นเครื่องจำแนกแยกแยะมนุษย์ให้ต่างจากสัตว์ ทำให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบทั้งทางร่างกายและจิตใจ แต่ถึงกระนั้นก็ตามหลักการรักษาศีล จำต้องรู้ความหมายของคำว่า “ผิดศีล” ควบคู่ไปด้วย

หลักการรักษาศีล นั่นก็หมายถึง การตั้งเจตนาที่จะงดเว้นจากการทำความผิดตามที่บัญญัติไว้เป็นข้อๆ ความตั้งใจงดเว้นนี้ เรียกว่า “วิรัติ” มี 3 ประการ คือ

1) สัมปัตตวิรัติ คือ เว้นจากการทำความผิดที่สามารถทำได้ แต่ไม่ทำเพราะเกรงกลัวต่อผลของการทำความชั่ว เช่น สมหมายเห็นกระเป๋าสตางค์ของเพื่อนวางอยู่บนโต๊ะ แม้ไม่มีใครเห็นแต่เขาก็ไม่ลักขโมย เพราะละอายแก่ใจ เป็นต้น

2) สมาทานวิรัติ คือ เว้นจากการทำความผิด เพราะได้ตั้งใจไว้แล้วว่าจะไม่ทำผิดอีก เช่น สมาทานศีล 5 เป็นต้นไว้ ก็งดเว้นไม่ทำสิ่งที่ผิดศีลนั้น เป็นข้องดเว้นสำหรับผู้สมาทานรักษาทั่วไป เช่น อุบาสก และอุบาสิกา เป็นต้น

3) สมุจเฉทวิรัติ คือ เว้นจากการทำความผิดโดยเด็ดขาด เพราะรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เป็นข้องดเว้นของพระอริยบุคคล

ส่วนความหมายของคำว่า “ผิดศีล” นั้น ในพระพุทธศาสนา คูณ โทขันธ์ (2545 : 183) ได้กล่าวไว้ 4 ระดับ ดังนี้

1) คำว่า “ศีลขาด” หมายถึง การที่ผู้รักษาศีล ประพฤติล่วงละเมิดศีลครบร้อยละ 100 ฝ่าฝืนทุกองค์ของศีล หาความบริสุทธิ์ของศีลไม่ได้ เหมือนกับเสื้อผ้าที่เปื่อยยุ่ยจนใช้นุ่งห่มไม่ได้

2) คำว่า “ศีลทะลุ” หมายถึง การที่ผู้รักษาศีล ประพฤติล่วงละเมิดศีลประมาณร้อยละ 50 ไม่ครบทุกองค์ของศีล เหมือนเสื้อผ้าที่ขาดวิ่นปกปิดบังร่างกายไม่มิด

3) คำว่า “ศีลด่าง” หมายถึง การที่ผู้รักษาศีล ประพฤติล่วงละเมิดศีลประมาณร้อยละ 30 รักษาได้บ้าง ไม่ได้บ้าง เหมือนเสื้อผ้าที่มีรอยด่างดำชัดเจน ใส่ได้แต่ไม่สวยงาม

4) คำว่า “ศีลพร้อย” หมายถึง การที่ผู้รักษาศีล ประพฤติล่วงละเมิดศีลประมาณร้อยละ 20 ไม่ได้ตั้งใจฝ่าฝืนข้อห้าม แต่ทำผิดเพราะความประมาทเลินเล่อ ความไม่รู้ เหมือนกับเสื้อผ้าที่มีจุดดำจางๆ ต้องตั้งใจมองจึงจะเห็นรอยด่างนั้น

ในสีลวเถรคาถา มีเนื้อหากล่าวถึงอานิสงส์ของศีลว่า “พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์ ศีลเป็นกำลังหาเปรียบมิได้ เป็นอาวุธอย่างประเสริฐเป็นเกราะน่าอัศจรรย์ ศีลเท่านั้นเป็นยอด และผู้มีปัญญาเป็นผู้สูงสุดในโลกนี้ ความชนะในมนุษย์และเทวโลก ย่อมมีได้เพราะศีลและปัญญา” (ขุ.เถร. (ไทย) 26/378/307) แต่ทั้งนี้การประพฤติปฏิบัติตามศีล 5 นั้นเป็นความสมัครใจของผู้ปฏิบัติที่ต้องการที่พึ่งเพื่อความสงบสุขทางกายและจิตใจ การดำเนินชีวิตภายใต้กรอบแห่งศีล 5 ถือเป็นศีลขั้นมูลฐานที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อใช้เป็นบันไดที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมให้มีความน่าอยู่ ดังที่ผู้เขียนจะได้สรุปเป็นตารางแสดงถึงอานิสงส์ของศีลแต่ละข้อเพื่อให้เป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชนทำให้เกิดการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขและสามารถพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนได้

ศีล 5	อานิสงส์	ผลที่สังคมจะได้รับ
ศีลข้อที่ 1 ปาณาติบาต แปลว่า เจตนางดเว้นจากการยังสัตว์ให้ตกล่วงไปบ้าง เว้นจากการปลงชีวิตบ้าง หรือเว้นจากการฆ่าประทุษร้ายกัน การบัญญัติศีลข้อนี้มุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์ปลูกเมตตาจิตต่อสัตว์ทุกจำพวก เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548 : 175)	- บุคคลผู้ละการฆ่าและเบียดเบียน ย่อมไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีความทุกข์ - เป็นผู้สดใสรุ่งเรือง - เป็นที่รักของชาวโลก - เป็นคนมีกำลังมาก ศัตรูทำร้ายมิได้ - ไม่มีเรื่องเสียใจ - ป่วยไข้น้อย - บริษัทบริวารมิได้พลัดพรากจากตน - เป็นคนมีความสุข - มีอายุยืน	- การไม่ทำร้ายเบียดเบียนกันและกัน ทำให้มีความรู้สึกว่าตนเองปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน เกิดมิตรไมตรีต่อกัน ไม่เบียดเบียนมุ่งทำลายกัน รวมถึงไม่เบียดเบียนสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ให้ได้รับอันตรายด้วย - การพยายามฆ่าตนเอง/ผู้อื่น - การทำร้ายร่างกายตนเอง/ผู้อื่น - การทะเลาะวิวาทในครอบครัว การทะเลาะวิวาทภายในชุมชน/สังคม ฯลฯ
ศีลข้อที่ 2 อทินนาทานาเวรมณี แปลว่า เจตนางดเว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้แล้วบ้าง เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้บ้าง หรือเว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ หรือทำลายทรัพย์สิน การบัญญัติศีลข้อนี้มุ่งหมายเพื่อให้เลี้ยงชีพโดยสุจริต ไม่เบียดเบียนกันและกัน เพื่อป้องกันความโลภอยากได้ทรัพย์สินของคนอื่นโดยทุจริต(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548 : 175)	- บุคคลผู้ละการหยิบฉวยของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้ ย่อมไม่เวร เมื่อบุคคลไม่สร้างเวรให้ผู้อื่นแล้ว บุคคลอื่น ก็ย่อมไม่สร้างเวรสร้างภัยต่อตนเองด้วย - เป็นที่รักแห่งชนทั่วไป - หลับก็เป็นสุขตื่นก็เป็นสุข - โภคทรัพย์ที่ได้ไว้แล้วก็ยั่งยืน - หาทรัพย์ได้โดยไม่ถูกแบ่ง - ไม่เคยรู้ ไม่เคยได้ยินคำว่าไม่มี	- เกิดความรู้สึกเคารพในทรัพย์สินของผู้อื่น - ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับความช่วยเหลือปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต - มีความมั่นคงทางการเงิน - เยาวชนไม่มั่วสุมก่ออาชญากรรมในชุมชน/สังคม - สังคมมีความช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อแบ่งปันซึ่งกันและกัน
ศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิจฉาจาราเวรมณี แปลว่า เจตนาเว้น	- บุคคลผู้ไม่ประพฤติผิดกับคู่ครองและบุตรภรรยาของผู้อื่น	- ชุมชน/สังคมไม่มีคดีความที่เกี่ยวกับการข่มขืนกระทำ

จากความประพฤติผิดในกามทั้งหลายบ้าง เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหนบ้าง หรือเว้นการล่วงประเวณี การบัญญัติศีลข้อนี้มุ่งหมายเพื่อให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันและไว้วางใจกันและกันระหว่างคนในสถาบันครอบครัว และเพื่อป้องกันความมักมากในกามคุณ หรือร่านในราคะจนประพฤติผิดทางประเวณี(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 11)	ย่อมไม่มีเวร ไม่มีภัยไม่มีความทุกข์ และในทางกลับกันเมื่อไม่สร้างเวรสร้างภัย สร้างความทุกข์ต่อผู้อื่นแล้ว ผู้อื่นก็ไม่สร้างเวรสร้างภัยต่อเราด้วย - ไม่มีใครรังเกียจ - มีลักษณะสมบูรณ์ - หาข้าวน้ำเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยได้ง่าย - ไม่ค่อยพลัดพรากจากของที่รัก - อยู่ที่ไหนก็เป็นสุข	ชำเรา - ไม่ปรากฏปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อเพศตรงข้ามทั้งในครอบครัวและในชุมชน/สังคม - ลดอัตราหญิงตั้งครรภ์ที่ก่อนวัยอันควร - เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่น และทำให้ทุกคนมีน้ำมิตรไมตรีในการที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่ต้องกังวลใจ
ศีลข้อที่ 4 มุสาวาทา เวรมณี แปลว่า เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จบ้าง เว้นจากการพูดโกหกหลอกลวงบ้าง หรือเว้นจากพูดไม่จริง การบัญญัติศีลข้อนี้มุ่งเพื่อให้เกิดความจริงใจความซื่อสัตย์ต่อกัน และเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดจากการโกหกหลอกลวง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 199)	- บุคคลผู้ปราศจากการกล่าวเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบและคำเพ้อเจ้อ ย่อมไม่มีภัยต่อใครๆ - มีวาจาไพเราะสละสลวย - ได้แต่สัมผัสอันเป็นสุข - มีถ้อยคำที่บุคคลเชื่อได้ - มีบริวารล้วนแต่ขยันขันแข็ง	- ทุกคนในชุมชน/สังคมรู้จักการใช้วาจาสุภาพต่อผู้อื่น ไม่ใช้วาจาก้าวร้าวต่อผู้อื่นอันจะเป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาท - ประชาชนเคารพสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมของผู้อื่นในชุมชนไม่เป็นการส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน/สังคม - ประชาชนให้ความสำคัญกับการตรงต่อเวลาในการประชุมแต่ละครั้ง
ศีลข้อที่ 5 สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี แปลว่า เจตนางดเว้นจากน้ำเมาคือ	- บุคคลผู้เว้นจากการดื่มสุราน้ำเมา ย่อมไม่สร้างเวร ไม่มีภัย ไม่มีความทุกข์ต่อใครๆในทาง	- ทุกคนมีสติปัญญาในการดำเนินชีวิตประกอบอาชีพโดยสุจริต

สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท หรือเว้นจากเสพติดให้โทษ การบัญญัติศีลข้อนี้ มุ่งหมายเพื่อให้มีสติสัมปชัญญะ ในการดำเนินชีวิตไม่ให้เกิดความผิดพลาด เพื่อป้องกันความประมาทขาดสติยั้งคิด ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเสียหายทั้งในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและผู้อื่นได้(พระพรหมคุณาภรณ์, 2548 : 175)	กลับกัน ผู้อื่นก็ไม่สร้างเวรสร้างภัย สร้างความทุกข์ ต่อตัวเราเอง - มีความรู้มาก - ไม่มัวเมา ไม่หลงใหลไม่งุนงง - มีสติตั้งมั่นทุกเมื่อ - มีแต่คนนับถือยำเกรง - ไม่มีใครริษยา มีแต่ความสุข	- เยาวชนไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและสิ่งมึนเมาให้โทษ อันจะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนและสังคมส่วนรวม - การไม่ดื่มสุราเมรัย สิ่งเสพติดให้โทษ การไม่เล่นการพนันหรืออบายมุขทุกชนิดทำให้การอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชน/สังคมการดำเนินชีวิตไปอย่างสันติสุข

อานิสงส์ของศีลมีลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นเครื่องมือในการสร้างความสมานสามัคคีของหมู่คณะหรือสังคม ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “สีลสามัญญตา” หมายถึง การที่คนในสังคมมีระเบียบปฏิบัติที่เสมอเหมือนกัน นำมาซึ่งความสุจริตต่อกัน “เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความผาสุกและสงบสุขเนื่องด้วยสังคมเป็นส่วนใหญ่” (พุทธทาสภิกขุ, 2549 : 76) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศีล 5 นี้ถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นของมนุษย์ที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคม ศีลจึงเป็นเสมือนจารีตที่ต้องปฏิบัติเพราะสังคมโดยรวมให้การยอมรับว่าศีลนั้น เป็นหนทางนำไปสู่ความสงบสุขของสังคม ในขณะที่สังคมปัจจุบันเรียกหาความสงบสุข การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ศีลจึงเป็นคำตอบของการสร้างความสุขให้กับชีวิต หากแต่ความยั่งยืนของความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีที่จะเกิดขึ้นนั้น ใช่จะเกิดขึ้นเพียงเพราะคนในสังคมบอกว่าตนเองมีศีลประจำใจ แต่เกิดขึ้นเพราะทุกคนในสังคมให้สัจจะกับตนเอง แล้วปฏิบัติตามศีลแต่ละข้ออย่างเคร่งครัด อานิสงส์ของการปฏิบัติตามศีลก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับสังคม ประเทศชาติต่อไป

บทสรุป

สังคมไทยกำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ได้ส่งผลต่อแบบแผนการเลี้ยงดูและปฏิสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมในระดับต่างๆ ให้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มีลักษณะไร้รากฐานทางวัฒนธรรมและขาดคุณธรรม จริยธรรมนั้น เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาเชิงโครงสร้างที่ดำรงอยู่ในทุกระดับความสัมพันธ์ของสังคมไทยขณะนี้ การยกระดับมาตรฐานการดำเนินชีวิตให้กับสังคมไทยในอนาคตต้องเริ่มจากการพัฒนาคนในสังคม เพื่อเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการสร้างสังคมปรองดอง ส่งเสริมแนวทางการอยู่

ร่วมกันอย่างสันติ คำนึงถึงรากฐานทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งการจะสร้างดุลภาพในสังคมได้นั้นก็คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนากาย จิต วิญญาณ ที่เป็นฐานคิดเพื่อการพัฒนาที่ตัวมนุษย์ในฐานะปัจเจก และกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมบนฐานคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์ไม่อาจแยกตนเองออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเกื้อกูลสนองตอบความต้องการกันและกัน

ศีลถือเป็นไตรสิกขาข้อแรกที่พระพุทธศาสนาแนะนำให้ประพฤติปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม การดำเนินชีวิตภายใต้กรอบแห่งศีล 5 ถือเป็นศีลขั้นมูลฐานที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อใช้เป็นบันไดที่จะนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางจิตวิญญาณ ศีล มีความหมายว่า ปกติ ดังนั้น เครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ไปสู่ความเป็นปกติได้ก็คือ ศีล 5 ที่มีลักษณะเป็นหลักสากล ศีล 5 มีคุณค่าในแง่ของการพัฒนาพฤติกรรมของคนในสังคม เพราะการแก้ปัญหาต่างๆที่เป็นเรื่องของทัศนคติความคิดเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก แต่การแก้ไขพฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายกว่า ฉะนั้น ศีล 5 จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการขัดเกลา หล่อหลอมจิตใจของคนในสังคมให้มีความรัก ความสามัคคี และสร้างสันติสุข ให้เกิดขึ้นในสังคมได้ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า คุณค่าของศีล 5 นั้นเป็นไปเพื่อการพัฒนาตน พัฒนาคน พัฒนางาน การพัฒนาตนเป็นไปเพื่อความเรียบง่ายในการครองตน พัฒนาคนเป็นการฝึกฝนการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อการสร้างมิตรภาพอันยั่งยืน และการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งนับได้ว่าศีล 5 นั้นเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

References

กระทรวงศึกษาธิการ กรมสามัญศึกษา. (2543). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา.

คูณ โทขันธ์. (2545).**พระพุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. (2551). พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม : กรณีศึกษาสังคมไทย. **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2551).

บ้านเมืองออนไลน์. (2561). **พระสงฆ์นักพัฒนา.**[ออนไลน], แหล่งที่มา : http://www.banmuang.co.th/news/education/96150 [10 สิงหาคม 2561].

ประภาศรี สีหอำไพ. (2550). **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2539). **ทาน ศีล ภาวนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

_____. (2549). **คู่มือมนุษย์ ฉบับปฏิบัติธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

วงศกร เพิ่มผล. (2555). “ศีล 5: มิติอารยธรรมสากล”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.